

Falan Sözlüksel Biriminin Dağılımsal ve Ulamsal Özellikleri

The Distributional and Categorical Properties of the Lexical Item Falan

Murat Özgen* - Batuhan Karataş**

Öz

Bir sözcüğün dağılımsal özellikleri, o sözcüğün ulamı ve dilsel özellikleri hakkında bilgiler sunar. Dildeki sözlüksel birimlerin bu anlamda, belirli biçimbilimsel ve sözdizimsel ölçütler çerçevesinde görünümeler sunması beklenir. Sözgelimi, {-I}yor} gibi sürerlik bildiren bir görünüş sonekinin sözlüksel ulamlardan yalnızca eylemlere eklendiği görülür. Çalışmanın araştırma nesnesi falan sözcüğü, Türkçe Ulusal Derlemi'nde (TUD) taratıldığında, 846 farklı metinde 47.641.688 sözcük arasında 3901 ayrı sonuç vermiştir. Bir milyon sözcükteki sıklık değeri TUD'da 81.88 olan bu sözlüksel birimin, dilbilimsel bulgular ışığında betimlenmiş çalışmalara göz atıldığında, dağılımsal ve ulamsal özelliklerinin ayrıntılı olarak ele alınmadığı gözlemlenir. Çalışmanın amacı da bu sorun çerçevesinde biçimlenir. Araştırmanın amacı, bu sözlüksel birimin dağılımsal ve ulamsal özelliklerini betimlemektir. Bu anlamda, ilk

Abstract

Therefore, lexical items of a given vocabulary are expected to obey specific morphological and syntactic criteria. For instance, it is known that the aspectual suffix {-I}yor}, which marks the progressive aspect, is only attached to verbs. falan as the research object has been searched in Turkish National Corpus (TNC), and it has returned 3901 distinct results among 47.641.688 words and 846 texts. As we search this lexical item, whose frequency value in TNC is 81.88 in one million words, in modern reference studies, it is seen that it has not been comprehensively described in terms of its distributional properties yet. The aim of this study is shaped along these lines. To this end, we aim to describe the categorical and distributional properties of this word. In this sense, first, we have explained the categorical and distributional properties of this word and showed that it bears a number of common properties of both postpositions and nouns.

* Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Dilbilim Bölümü.

** Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Dilbilim Bölümü, Lisans Öğrencisi.

olarak sözdizimsel ve biçimbilimsel özelliklerini betimleyeceğimiz bu dilsel birimin ilgeç ve ad sözlüksel ulamlarının özelliklerini sınırlı anlamda aynı anda taşıdığını gösterdik. Buradan hareketle, bu dilsel birimin aslında Zwicky'nin (1985) sınırlarını çizdiği anlamda kaynaşık (ing. clitic) olabileceğini tartıştık. Son olarak ise falan sözcüğünün kaynaşıkların da dağılımsal özelliklerini tam anlamıyla yansıtmaması sebebiyle, konum tutucu (ing. proform) olabileceği üzerine sezdirimlerde bulunup çalışmayı sonuçlandırdık.

Anahtar kelimeler: Falan, Dağılımsal Özellikler, Kaynaşık, Konum Tutucu, Sözlüksel Ulam.

Then, we have argued that this lexical item may also belong to a class of word which is referred to as clitics as described in Zwicky (1985). Last, we have shown that it also does not fully reflect the properties of a clitic; thus, concluded the study in a way which suggests that this word strongly exhibits proform features as well.

Keywords: Falan, Distributional Properties, Clitic, Proform, Lexical Category.

Giriş

Dilbilgisi çalışmalarında sözcükler, sergiledikleri anlamsal, biçimbilimsel ve sözdizimsel özelliklere göre çeşitli ulamlara ayrılırlar. Anlamsal özellikler genel anlamıyla bir sözcüğün ilettiği sezgisel kanıya dayanır. Örneğin sözlüksel bir ulam olarak *eylem* sezgisel olarak devinim ya da durum bildirir. *Yürü-*, *koş-* vb. gibi sözcükler devinim; *anla-*, *gör-* vb. gibi eylemler de durum bildirmelerinden ötürü eylem olarak sınıflanabilir. Ancak kimi durumlarda, başkaca sözlüksel ulamlara ait olan sözcüklerin de devinim ya da durum bildirdiği görülebilir. Sözelimi *fetih*, *muayene* vb. gibi sözcükler devinim; *borçlu*, *hayran* vb. gibi sözcükler durum bildirmektedir. Dolayısıyla salt anlamsal özelliklerin yanısıra sözlüksel ulamları belirlemede kullanılacak biçimbilimsel ve sözdizimsel dağılım özelliklerine de gereksinim duyulur. Biçimbilimsel açıdan düşünüldüğünde, *yürü-*, *koş-*, *anla-* ve *gör-* sözcükleri, görünüş ve kip eklerini üzerine ekleyebilirken *fetih*, *muayene*, *borçlu*, ve *hayran* sözcüklerinin bu ekleri üzerlerine alamadığı görülür. {-(y)AbII}, yeterlik ve olasılık sonekini kullanalım:

- (1) a. yürüyebil-, koşabil-, anlayabil-, görebil-
b. *fetihebil, *muayeneyebil, *borçluyabil, *hayranabil

(1b)'de yer alan örneklerdeki sezgisel tuhaflık, anlamsal açıdan devinim ya da durum bildirmesine bakmaksızın, (1a)'daki örneklerin (1b)'dekilerden dilbilgisel açıdan farklı olduğunu sezdirir.

Sözlüksel ulamların sergiledikleri anlamsal ve biçimbilimsel dağılım özelliklerinin yanısıra sözdizimsel özellikler de sözlüksel bir birimin anlamsal özellikleri hakkında bilgi sunabilir. En yalın biçimiyle sözdizimsel özellikler, bir sözlüksel ulamın tümcedeki konumu ile ilgili bilgi sunmaktadır. Örneğin iki sözlüksel birimin birbiriyle *ve* gibi bir sözlüksel birimle bağlanabilmesi için her iki sözlüksel ulamın da eş düzeyde ve aynı ulama ait sözlüksel birimler olması gerekir:

- (2) a. kadın ve adam
b. *kadın ve yeşil
c. *kadın ve anlayabildi

Bağlaç verisi, (2a)'da *kadın* ve *adam* sözlüksel birimlerinin aynı ulama ait olduklarını gösterirken (2b) ve (2c)'de yer alan sözlüksel birimlerin ise farklı ulamlara ait olduğunu sezdirir.

Sözlüksel ulamların sergilediği bu üç ayrı dağılımsal özelliklere göz atıldığında *falan* sözlüksel biriminin bu dağılımsal özellikler arasındaki katı çizgiyi ihlal ettiği görülmektedir. Arapçadan Türkçeye geçmiş olan bu sözcük, Nişanyan Çevrimiçi Etimoloji Sözlüğüne göre adı zikredilmeyen kişi için kullanılan sözcük anlamına gelmektedir (<http://www.nisanyansozluk.com/?k=falan>, erişim tarihi 19.03.2018). Tanımı itibarıyla adıl ya adılısl gibi davranması beklenen bu sözlüksel birimin bir sonraki bölümde ele alacağımız gibi bu ulamın özelliklerinin bir bölümünü yansıttığı görülür. Türkçe Ulusal Derlem'de yapılan tarama sonucuna göz atıldığında bu sözcüğün kullanım sıklığının da yüksek olduğu görülmektedir:

The screenshot shows the TUD search interface. The search term is 'falan'. The results table is as follows:

Sıra	Metin	Sorgu Sonuçları
1	MA1684A-0772	nöbetçi olan İbrahim'e dönüp: "Ateş falan edilemedi değil mi? Ne tarafa
2	B25D1B-2146	Uzakdoğudan gelen kalitesiz elektronik cihazlar falan promosyon sarhoşluğu içinde, hakaz rekabette
3	MA1684A-0772	ya da yukarıdan yeni emir falan vardır. Ama niye peçenin köründe?

Görsel 1. *falan* sözlüksel biriminin TUD kaydı

Kullanım sıklığı bir milyon sözcükte 81.88 olan; adılısl özelliklerin yanısıra ad ve ilgeçlerin de dağılım özelliklerini yansıtan bu sözlüksel birimin ulamının belirsizliği çalışmanın araştırma sorunu olarak biçimlenir. Bu sorundan yola çıkarak biz de araştırmada *falan* sözlüksel biriminin ulamını belirlemeye çalıştık. Bu anlamda, öncelikle bu birimin sözlüksel ulamların dağılım özelliklerini sergileyip sergilemediğini sorguladık. Daha sonra bu dilsel birimin *kaynaşıkların* (ing. clitic) ya da *konum tutucuların* (ing. proform) genel özelliklerini taşıyıp taşımadığına göz attık. Son bölümde ise derlemden aldığımız sonuçları dağılımsal özellikler ile karşılaştırarak bu dilsel birimin görünümleri üzerine bir çerçeve oluşturduk.

1. Biçimbilimsel ve Sözdizimsel Dağılım Özellikleri ve *falan* Dilsel Birimi

Her dilsel birim belirli bir sözcük türünün biçimbilimsel ve sözdizimsel özelliklerine uygun davranmalıdır. Diğer deyişle, her sözlüksel ulam belirli biçimbilimsel ve sözdizimsel davranışlar sergiler. Çalışmanın temel inceleme nesnesi *falan* sözlüksel biriminin de bağlı bulunduğu sözlüksel ulamın özelliklerini sergilemesi beklenir. Örneğin *falan* bir ad ise durum biçimbirimleri ile birlikte kullanılabilir:

- (3) a. Ali masa-yı odaya getirdi.
b. Ali at-tan düştü.
c. Ali falan-ı odaya getirdi.
d. Ali falan-dan düştü.

Görülebileceği üzere *falan* sözlüksel birimi, kendi üzerine Türkçede bulunan durum biçimbirimlerini alabilmekte ve bir *gönderimsel öge* (ing. referent) gibi davranabilmektedir. Biçimbilimsel bu tanıta karşıt bir biçimde, oluşturduğu öbeğin sözdizimsel olarak eşdüzey ve eşulam bileşenlerle bağlanamadığı görülür. Örneğin *ve* bir bağlayıcı olarak eşdüzey ve eşulam bileşenleri birbirine bağlar:

- (4) a. [_{sıfat} Sarı] ve [_{sıfat} yeşil]
b. * [_{sıfat} Sarı] ve [_{ilgeç} için]

(4)'te yer alan örneklerde *ve* bağlacının *a* örneğindeki eşulam iki sıfatı birbirine bağlayabildiği görülür. Buna karşın, *b* örneğinde yer alan sıfat ve ilgeç farklı ulamlara ait olmalarından ötürü aynı bağlaç tarafından bağlanamaz. Buradan yola çıkarsak *falan* dilsel biriminin (3)'te yer alan görünümünün bize bu dilsel birimin ad olabileceğini sezdirmesinden ötürü aynı bağlacın bir başka ad ile bu birimi bağlamasını bekleriz. Ancak durum tam tersi bir sonuç verir:

- (5) a. [_{ad} At] ve [_{ad} köpek] yürüdü.
b. * [_{ad} At] ve [_{ad} falan] yürüdü.

(5a)'da yer alan örneğe göz atıldığında eşulamli iki ad *ve* bağlacı aracılığıyla bağlanırken eşulamli varsayılan *falan* ve bir diğer ad *ve* ile bağlandığında tuhaflığa yol açmaktadır. En temelde, biçimbilimsel ve sözdizimsel ölçütler çelişkili sonuçlar verdiğiinden bu birimin ulamı hakkında şu ana kadar pek bir şey savlayamıyoruz.

Aynı sınımadan yola çıkarak *falan* dilsel biriminin eylem ulamına ait olma olasılığı için de bir sınıma gerçekleştirebiliriz. Benzer biçimde eylemlerin de aynı ulamdan bir başka sözlüksel birimle bağlanmaları mümkündür:

(6) Ali [_çyürü-dü] ve [_çatla-dı]

(6)'daki veride gözlemlenen durum, aynı ulamdan iki sözcüğün (bu durumda iki eylemin) birbiriyle bağlanabilmesidir. Dolayısıyla, *falan* dilsel biriminin eylem gibi davranabilmesi için sözdizimsel düzeyde aynı ulamdan bir başka eylemle bağlanabilmesi gereklidir:

(7) *Ali [_çyürü-dü] ve [_çfalan-dı]

Sözdizimsel anlamda, *falan* dilsel biriminin bir eylem olmadığını anladıktan sonra şimdi de biçimbilimsel ölçekte bu birime göz atalım. Bağlanabilme özelliği dışında *falan* sözcüğü eğer bir eylem ise Türkçedeki eylemlerin alabildiği biçimbirimleri alması beklenir. Göksel ve Kerslake (2005, s.50)'ye göre, Türkçede eylemler 'çatı(ing. voice)', 'olumsuzluk(ing. negation)', 'zaman(ing. tense)', 'görünüş(ing. aspect)', 'kişi(ing. person)', 'kip(ing. modality)' biçimbirimlerini alır. Dolayısıyla, eylemlerin aksine *falan* bu sonekleri yüklenemezse biçimbilimsel açıdan da bu birimin bir eylem olmadığını göstermiş oluruz:

- (8) a. Yürü-me-di
b. Koş-acak-tı-m
c. *Falan-ma-dı
d. *Falan-acak-tı-m

(8a-b)'de sına ma temelini oluşturan iki eylemin olumsuzluk ve zaman eklerini alabildiği görülmektedir. Buna karşın, (8c-d)'de ise *falan* dilsel birimi aynı sonekleri yüklenemez. Dolayısıyla, bu birimin hem biçimbilimsel hem de sözdizimsel açıdan bir eylem olmadığını açık bir şekilde belirlemiştir.

Eylemcil dağılım özelliklerinden hiçbirini taşımayan ancak parçalı olarak adlı özellikler sergileyen *falan* sözlüksel biriminin, geleneksel çalışmalarda 'adıl' olarak adlandırılan sözlüksel birimlerden biri ise Bağlamanın (ing. Binding) A ve B ilkelerine uygun davranması beklenir (Chomsky 1986):

- (9) *A İlkesi*
Göndergeler (ing. anaphors) kendi alanı (tümcecisi) içerisindeki bir öncüle gönderimde bulunur.

Bu ilkeye göre geleneksel olarak dönüşlü adıl (ing. reflexive pronoun) olarak bilinen göndergeler sadece içinde buldukları alan (tümcecik) içindeki bir öncül birim (ing. antecedent) tarafından bağlanabilirler:

(10) Ali_i [Ayşe_j kendi_{i/j}-ni vurdu diye] düşündü.

(10) örneğindeki dizinlerden (ing. index) görülebileceği gibi 'kendi' göndergesi içinde bulunduğu tümcecikteki öncüle (yani, Ayşe) gönderim yaptığında tümce dilbilgisel ancak tümcecik dışındaki (yani, Ali) bir birime gönderim yaptığında tümce dilbilgisidışı olarak biçimlenir. (10)'daki uslamlamayı izleyelim. Buna göre, *falan* bir gönderge ise tümcecik içindeki en yakın öncülle bağlanabilmesi gerekir:

(11) Ali_i [Ayşe_j falan_{i/*j}-ı vurdu diye] düşündü.

(11)'deki örneklerden görülebileceği gibi A ilkesi uyarınca *falan* bir gönderge değildir. Bu durumda eğer *falan* gönderge değil de adılsıl ise Bağlamanın bir diğer ilkesi olan B ilkesine de uygun davranmalıdır:

(12) *B İlkesi*
Adılsıllar (ing. Pronominals) kendi alanı (tümcecigi) dışındaki bir öncüle gönderimde bulunur.

Bağlamanın B ilkesine göre adılsıllar, içinde buldukları tümcecikte bağlanamazlar. Yani aynı tümcecik içindeki bir öncül birim tarafından yönetilemez ve eşdizinlenemez:

(13) Ali_i [Ayşe_j ondan_{i/*j/k} nefret ediyor diye] düşünüyor.

Yukarıdaki örnekten görülebileceği üzere *ondan* adılsılı, *Ayşe* sözlüksel birimi ile eşdizinlendiğinde tümce dilbilgisidışıdır. Bunun dışında, bu adılsıl ana tümcedeki öncül ve tümce dışındaki bir öncüle de gönderimde bulunabilir. *Ondan* adılsılı üzerindeki *k* dizini bu gönderimi göstermektedir.

Aynı uslamlama ile *falan* sözcüğü eğer bir adılsıl ise tümcecik dışındaki bir öncüle gönderimde bulunabilmelidir:

(14) Ali_i [Ayşe_j falan_{i/*j/k}-dan nefret ediyor diye] düşünüyor.

(14)'teki dizinlerden görülebileceği gibi *falan* tümcecik içinde ya da dış tümcecikteki öncüle gönderimde bulunamazken tümce bağlamı dışındaki bir öncüle gönderimde bulunabilmektedir. Dolayısıyla, burada *falan* dilsel biriminin adlısıların dağılım özelliklerinin belirli bir bölümünü yansıttığı görülmektedir. A ilkesi uyarınca yürütülen sınama ise bu birimin gönderge olmadığını gösterir.

Şu ana kadar *falan* sözlüksel biriminin adlısıl, gönderge, eylem ve ad olup olmadığını gösterdik. Şimdi benzer dağılım sınımlarını sözlüksel ulamlardan sıfat için yürütelim. *Falan* bir sıfat ise sıfat öbeği oluşturabilmesi gerekir:

- (15) a. [çok hızlı] bir köpek
b. *[çok falan] bir köpek

(15a)'daki [çok hızlı] bir sıfat öbeği olarak *bir köpek* öbeğini nitelemektedir. (15b) ise yanındaki * iminden de anlaşılacağı gibi dilbilgisidışı ve tuhaf olarak kabul edilmektedir. Zaten, bu örnekteki [çok falan] öbeği sıfat özellikleri yansıtıyorsa, eş düzey ve eşulamlı başka bir sıfatla *ve* bağlacı ile bağlanabilirdi:

- (16) a. [hızlı] ve [güçlü] bir at
b. *[hızlı] ve [falan] bir at

(16a)'daki örnek tümcelere bakarsak iki sıfatın birbirine bağlandığı görülmektedir. (16b)'nin tuhaflığı ise *falan* dilsel biriminin bir sıfat olmadığını gösterir. Buna göre *falan* bir sıfat olsaydı, (16a)'daki gibi bağlaçlı yapılanmanın düzgün olması gerekirdi. Buna karşın *falan* dilsel birimi Dil Derneği'nin internet sitesinde şu biçimde örneklendirilmiştir (<http://www.dildernegei.org.tr/TR,274/turkce-sozluk-ara-bul.html>, 25.01.2018 tarihinde erişilmiştir):

- (17) Falan tarihte, falan yerde, falan kişiyle gezerken sizi gördüm.

Sözdizimsel dağılımlardan bağlaç sınaması bu birimin bir sıfat olmadığını gösterse de Dil Derneği sitesindeki bu örnekte, öbekselsel anlamda sıfatların konumunu tutması sebebiyle *falan* dilsel biriminin sıfat sözlüksel ulamının da belirli ölçüde özelliklerini yansıttığını belirtebiliriz.

Şu ana kadar gördük ki *falan* bir sözlüksel birim olarak ad, adılısı ve sıfatların kimi özelliklerini sınırlı ölçüde yansıtmaktadır. Ana sözlüksel ulamlara göz attığımızda bu birimin belirteç, ilgeç, tümleyici ya da bağlayıcı olabilmesi de mümkündür. Şimdi bu sözlüksel ulamlara yakından bakalım.

Yukarıda sözünü ettiğimiz sözcük ulamlarının yanı sıra *falan* bir belirteç, ilgeç, tümleyici ve bağlayıcı olabilir. Cinque (1999)'un belirteç hiyerarşisini izlersek belirteçlerin en temelde alçak ve yüksek belirteç olmak üzere iki gruba ayrıldığını görürüz. Buna göre yüksek belirteçler (ing. high adverbs) tümceyi ya da önermeyi niteleyen ve sözdizim ağacında eylemin çok daha üzerinde birleşen belirteçlerdir. Dolayısıyla, *falan* dilsel biriminin bu birimler gibi kullanılması onun yüksek bir belirteç olduğunu gösterecektir:

- (18) a. Ali [_{YB} muhtemelen] uyuyordu.
b. *Ali [_{YB} falan] uyuyordu.

YB kodlu yüksek belirteç *muhtemelen* (18a) tümcesinde önermenin tümünü niteleyip olasılık anlamı katarken aynı işlevle kullanılan *falan* dilsel birimi tümceyi bozmaktadır. Dolayısıyla, bu birimin yüksek belirteç olmadığını söylemek mümkündür.

Önermeleri niteleyen yüksek belirteçlerin yanısıra alçak belirteçler de (ing. low adverbs) eylemcil edimleri nitelemektedir. Sözdizimsel aşamalanmada eylem öbeği düzeyinde birleşen bu belirteçlerin üstlendiği görevi, *falan* dilsel biriminin üstlenebilmesi *falanın* bir alçak belirteç olduğunu gösterecektir:

- (19) a. Ali [_{AB} derin] uyuyordu.
b. *Ali [_{AB} falan] uyuyordu.

AB kodlu alçak belirteç *derin* (19a) tümcesinde eylemi durum açısından nitelemektedir. Aynı işlevde (19b)'de kullanılan *falan* dilsel birimi ise tümceyi bozduğundan bu birimin alçak bir belirteç olmadığı anlaşılır.

Şimdiye kadar ad, adıl, sıfat, belirteç ve eylem gibi sözlüksel ulamların dağılımsal özelliklerine göz atıp *falan* sözlüksel biriminin bunlara uygun davranıp davranmadığını inceledik. Şimdi bir başka ulam olan ilgeç sözlüksel ulamına göz atıp inceleme nesnesi olan bu birimin ilgeç

ulamına uygun olup olmadığını saptayalım. Örneğin *falan* bir ilgeç ise ilgeç öbeklerinde kurucu biçimde davranabilmesi beklenir:

- (20) a. [Sabaha karşı] köye vardık
b. [Sabaha falan] köye vardık
c. [Bu durumu] [yarına kadar] [çözmeliyim]
d. [Bu durumu] [yarına falan] [çözmeliyim]

Yukarıdaki örneklerden görülebileceği üzere en basit ifadeyle *falan* oluşturduğu öbeğe *yaklaşıklık* özelliği yükler. (20b-d) örneklerinde de görüldüğü üzere aslında *falan* Dil Derneği'nden alınan verilerle örtüşür biçimde bir ilgeç gibi davranmaktadır. Bu birimin bir öbek kurucusu olarak işlediğini anlamanın en temel yollarından birisi, tümce bölütü (ing. sentence fragment) adı verilen sınamayı bu öbek üzerinde uygulamaktır. Bölütler bize birlikte duran bileşenlerin bilgisini sunar:

- (21) Öncül bağlam : Ali iki saate yakın bekledi.
Soru : Ali ne kadar bekledi?
A1 : Ali, [iki saat kadar] bekledi.
A2 : ___ [iki saat kadar] bekledi.
A3 : ___ [iki saat kadar] ___
A4 : * ___ [___ saat kadar] ___
A5 : * ___ [___ kadar] ___

(21)'deki öncül bağlam'a uygun sorulan soruda A4 ve A5 yanıtlarının bozukluğu *kadar* ilgecinin baş olduğu öbek içerisindeki birimlerin bir bütün olarak durduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, bir bölütleme yapılacaksa bu öbek içerisinden parçalar değil A3 yanıtında görülen öbeğin kendisi bölütlenmelidir.

- (22) Öncül bağlam : Ali iki saat falan bekledi.
Soru : Ali ne kadar bekledi.
A1 : Ali, [iki saat falan] bekledi.
A2 : ___ [iki saat falan] bekledi.

- A3 : ___ [iki saat falan] ___
A4 : * ___ [___ saat falan] ___
A5 : * ___ [___ ___ falan] ___

(21) örneğindeki yanıtlarla örtüşecek biçimde, (22)'de sunulan öncül bağlama uygun sorulan soruya verilen yanıtlarda A4 ve A5 yanıtlarının bozuk olduğu görülmektedir. A4-A5 yanıtlarının bozukluğu A3'teki öbeklemenin bir bütün olduğunu sezdirir. *Falan* dilsel biriminin baş olarak görüldüğü bu yanıt (21)'de yer alan A3 yanıtına benzer bir görünüm sunduğundan sözdizimsel anlamda bu birimin bir ilgeç olduğundan söz edebiliriz.

Biçimbilimsel düzeyde ise *falan* dilsel biriminin ilgeçlerin yansıttığı özellikleri yansıtmadığını görürüz. Bunun nedeni, ilgeçlerin yanındaki tümleçlere yüklediği durum biçimlerinin hiçbirisini *falan* dilsel biriminin koşullamıyor oluşudur. Sözelimi, {-*DAn*} önce, {-(y)A} karşı vb. gibi ilgeçler yanlarındaki durum biçimlerinden de anlaşılacağı gibi sırasıyla çıkma/ayırılma ve yönelme durumlarını koşullamaktadır:

- (23) a. Sen-den önce eve gittim. (Çıkma/Ayrılma)
b. Deniz-e karşı bir evleri var. (Yönelme)

(23)'teki örneklerde görüldüğü üzere, bir ilgeç olarak önce biçimbilimsel açıdan çıkma/ayırılma durumunun kodlanmasını koşullarken (*bknz.* (23a)) karşı ilgeci ise yönelme durumunun kodlanmasını koşullamaktadır (*bknz.* (23b)). Buna karşın, ilgeç ulamı altında ele alınması beklenen *falan* dilsel biriminin aynı biçimbilimsel koşullamayı yapamıyor oluşu, bu birimin ilgeç olduğu konusundaki sözdizimsel tanıtlara gölge düşürmektedir:

- (24) a. Çayır-a falan koşuyor. (Yönelme)
b. Elma-yı falan yiyor. (Belirtme)
c. Otobüs-ten falan indi. (Çıkma/Ayrılma)
d. Otel-de falan kaldı. (Bulunma)

Yukarıdaki örneklerden gözlemlenebileceği üzere *falan* anlamsal açıdan tümceye *yaklaşıklık/ve benzeri* anlamı katarak ilgeç gibi davranırsa da biçimbilimsel açıdan durum

yüklemeye özelliğinden yoksun oldukları görülür. Bununla beraber, *falan* dilsel birimini bir ilgeç olarak ele alırsak aşağıda da görebileceğimiz gibi belirli durumlarda başka bir ilgeç ile beraber kullanıldığı da görülmektedir:

- (25) a. [Çayıra karşı] falan koştular.
b. [Ali-ye göre] falan saçmamış.
c. [Mehmet-ten önce] falan görmedim.

Oysaki, işlevsel birimlerin birbirleri ile bütünleyici dağılım (ing. complementary distribution) içerisinde olduklarını düşünürsek iki ilgecin yan yana bulunamayacağı görülür:

- (26) a. *[Ali-ye göre için] Murat haksız.
b. *[Ali için göre] Murat haksız.

Sözdizimsel olarak aynı konumda yer alamayan iki başın getirdiği bu kısıtlılık aslında sözdizimsel olarak *falanın* çok net bir ayırım vermediğini gösterir. Sonuç olarak, *falan* dilsel birimi anlambilimsel açıdan ilgeç gibi davranıyor olsa da yapısal olarak Türkçedeki ilgeçlerin genel dağılım özelliklerini sergilemez.

İlgeç gibi bir başka işlevsel birim olan ve Türkçede geleneksel çalışmalarda bağlaç olarak adlandırılan bağlayıcılar iki eşdüzey ve eşulam birimi birbirlerine bağlarlar. Yukarıdaki birçok örnekte (1-2 vb.)kullandığımız *ve* dilsel birimi bağlayıcılara bir örnektir. *Falan* bir bağlayıcı ise örneğin iki ad öbeğini ya da iki tümceyi birbirine bağlayabilmesi gerekir:

- (27) a. Ali [ve] Mehmet bize geldi.
b. *Ali [falan] Mehmet bize geldi.
c. Ben köpek severim [ama] kedi sevmem.
d. *Ben köpek severim [falan] kedi sevmem.

(27b-d)'deki örneklerden de görülebileceği üzere, *falan* iki öbeği veya tümceyi birbirine bağlayamamaktadır. Bir bağlayıcının olması gereken konumda bulunduğu tümce dilbilgisidir dolayısıyla bir bağlayıcının dağılımsal özelliklerine sahip değildir.

İlgeç ve bağlayıcılar gibi Türkçedeki bir başka işlevsel ulam olan Tümleyiciler (ing. Complementizer) bir tümcecigi ana önermeye bağlamaktadır (Radford 1998, s.49). Tümleyicilere Türkçede örnek olarak *diye* sözcüğü gösterilebilir ve *falan* biriminin tümleyici olması durumunda *diye* gibi davranabilmesi gerekir. Ancak bu noktada da sözdizimsel açıdan bütünleyici dağılım tanıtı bu birimin bir tümleyici olmadığını net bir şekilde göstermektedir:

- (28) a. Ali [adam öldü **diye**] düşündü.
b. Ali [adam öldü **diye**] falan düşündü.
c. Ali [adam öldü **falan diye**] düşündü.

(28a-b-c) örneklerinde yer alan *falan* dilsel birimi eğer bir tümleyici olsaydı, *diye* tümleyicisiyle bütünleyici dağılım içerisinde olur ve tümcenin bozukluğuna yol açardı. Buna örnek olarak, (24)'te Farsçadan Türkçeye geçen bir tümleyici olarak iş gören *ki* kaynaşğının *diye* tümleyicisiyle bütünleyici dağılım içerisinde olduğunu görmekteyiz:

- (29) a. Ali düşünmüş [ki Ayşe Can'ı seviyor.]
b. Ali [Ayşe Can'ı seviyor diye] düşünmüş.
c. *Ali düşünmüş [ki Ayşe Can'ı seviyor diye]

(29)'daki örneklerden gözlemlenebileceği üzere *diye* ve *ki* bir arada kullanıldıklarında bütünleyici dağılıma uygun bir biçimde davranıp tümcenin dilbilgisidışı olmasına neden olur. Buradaki duruma göre, (28)'deki örneklerde *diye* ve *falan* birlikte kullanılabilirdiği ve tümce dilbilgisel olduğu için *falan* dilsel biriminin bir tümleyici olmadığı çıkarımı yapılabilir.

Elimize geçen tabloda *falan* dilsel biriminin kimi sözlüksel ulamların dağılımsal özelliklerini net bir şekilde taşıdığı, kimilerini ise parçalı olarak sergilediği görülmektedir. Özetlersek *falan* dilsel birimi sözlüksel bir ulam olarak:

- *ad* olamaz çünkü biçimsözdizimsel açıdan durum eki, çoğul eki vb. gibi adlara özgü çekimsel sonekleri yüklenebilse de gönderimsel bir öge gibi davranıp sözdizimsel olarak bir öbeğin başı olarak görünemez,
- *adıl* olamaz çünkü sözdizimsel açıdan ne adılılların ne de göndergelerin genel dağılım özelliklerini sergiler,

- *eylem* olamaz çünkü ne anlamsal, ne biçimsel ne de sözdizimsel açıdan eylemlerin dağılım özelliklerini sergilemez,
- *sıfat* ve *belirteç*de olamaz çünkü *falan* dilsel biriminin biçimbilimsel ve sözdizimsel özellikleri bu iki ulamla örtüşmez,
- *ilgeç* olamaz çünkü anlamsal açıdan *yakınlık* gibi bir kavramsal içerik katsa da ne sözdizimsel ne de biçimbilimsel açıdan ilgeçlerin dağılım özelliklerini göstermez,
- *bağlaç* olamaz çünkü iki eşdüzey ulamı bağlayan bağlayıcıların bulunduğu konumda dilbilgisidişlik oluşturur,
- *tümleyici* de olamaz; çünkü, tümleyicilerle bütünleyici dağılıma takılmadan aynı dilsel ortam içerisinde yer alabilir.

Şimdi, tümce ve öbek sınırlı bu sınamaları bir kenara koyup derlem gibi daha büyük dilsel bağlamlarda bu birimin görünümüne bakalım.

2. Türkçe Ulusal Derlemi'nde Falan

Araştırma nesnesi olan *falan* dilsel biriminin yukarıda yapılan sınamalarının geçerliliğini sınamak ve olası yeni bulgulara ulaşmak için yukarıdaki gibi bağlamdan soyut bir sınamanın yanısıra derlem tabanlı bir inceleme yapılmalı ve *falan* biriminin nasıl kullanıldığı gözlemlenmelidir. Bu amaçla bu bölüm altında Türkçe Ulusal Derlemi içerisinde elde edilen bulgular ışığında *falan* dilsel biriminin görünümleri ele alınacaktır.

Derlem, kısaca büyük boyutlarda dilsel kesit metin derlemelerinin elektronik biçimlerde bilgisayar ortamında tutulması olarak tanımlanabilir (Tahiroğlu 2008). Dilbilimde derlem yöntemlerinin kullanılmaya uygun olmadığı çok az alan vardır ve birçok dilbilim alt alanında derlem yöntemleri giderek artan bir biçimde merkezleşmektedir (McEneary ve Hardie 2011). *Falan* dilsel biriminin bağlam içi kullanımını incelemek için Türkçe Ulusal Derlemi (TUD) kullanılmıştır. Türkçe Ulusal Derlemi'nin içeriği, %98'i 20 yıllık (1990-2009) bir zaman aralığında yayımlanmış olan yazılı metinlerden ve %2'si konuşma

veya sözlü verilerin yazıya aktarılmasından oluşmaktadır. British National Corpus (BNC) modeli temel alınarak TUD metinlerinin sözcük dağılımı, konu alanı, yayın yılı ve metin türüne bağlı olarak oranlanmıştır (Aksan vd 2012). Türkçe Ulusal Derlemi'nin şu an için tanıtım sürümüne erişim yapılabilmektedir.

Falan birimi sözünü ettiğimiz derlemde incelenirken kullanılabilirdiği her türlü durumu gözlemleyebilmek için inceleme nesnesi olan dilsel birimin içinde bulunduğu her türlü tümceye ayırım yapılmadan bakılmıştır. Aşağıda derlemden edinilen örnek kullanımlar görülebilir:

- (30) a. Beygirin nereden bulunup da binileceği *falan* düşünülüyor.
b....bir yer vardır. Fransız şarapları *falan* bulunur! diyor Rüştü.
c. ...belki ne bileyim arkadaş toplantılarında *falan* film seyretmek ...
d. Ferdi: Hayır Reyhan! Yangın *falan* yok, her zaman böyle olur,
e. Orta çağ karanlıklarına sürüklemek isteyenler, *falanın* düşmanları, *flanın* düşmanları...
f. “ben de tam yazı yazıyordum” *falan*, nafile! Doğrudur, aile terbiyesi
(Türkçe Ulusal Derlemi, 29.01.2018, 10.30)

Yukarıdaki (30a-b-d) örneklerinden görülebileceği üzere *falan* birimi ağırlıklı olarak (20-25) arasındaki örnekler gibi davranıp oluşturduğu öbeğe *yaklaşıklık/ve benzerleri* özelliği eklemektedir. Yani anlambilimsel olarak ilgeç olarak davranıp yapısal olarak Türkçedeki genel ilgeç özelliklerini sergilememektedir. Dolayısıyla, bu örneklerden görülebileceği üzere *falan* dilsel biriminin ilgeç olarak kullanıldığı çıkarımı yapılabilmektedir.

Yukarıdaki bir diğer örnek olan (30e)'deki örneğe bakacak olursak *falanın* geleneksel çalışmalarda adil olarak nitelendirilen sözcük türüne uygun olarak davranıyor gibi görünmektedir. Yine de bu birimin Bağlamanın A ve B ilkelerine uygun davranmadığını (10-14) arası örneklerde görebilir ve *falan* sözcüğünün sözü edilen örnekte bir adilsil veya gönderge olmadığını söyleyebiliriz. Bu durumda aşağıda yer alan (31)'deki örneklerden de görülebileceği gibi bu birim ile oluşan öbekler gönderimsel ögeye sahip olmayan ve bir adıl/ad olarak iş gören *falan* birimiyle oluşmuş ad öbekleridir:

- (31) a.[falan-ın düşmanları], [filan-ın düşmanları]
b.[Ali-nin düşmanları], [Ayşe-nin düşmanları]

Adcıl ve ad soylu iş gören *falan* dilsel biriminin üzerinde durum eki almış biçimli kullanımlarına ilişkin örneklere derlemde daha fazla rastlamak mümkündür:

- (32) *Falan* ve *filan*ın zenginliğine, makamına nazar ediyor: ...
(Türkçe Ulusal Derlemi, 29.01.2018, 10.32)

(30f)'de yer alan örneğe göz atarsak ise *falan*ın adcıl bir birim ya da ilgeç olarak kullanılmasının yanısıra daha çok bir tümleyici gibi iş gördüğü görülür. Dolayısıyla, bu örnekteki *falan*ın aktarım yapan bir tümleyici gibi iş gördüğünü söylemek mümkündür. Aşağıda yine derlemden alınmış benzer bir örnek bulunmaktadır:

- (33) “Çocuğun içi yanıyor, nazar değmiş” *falan* diye yorumlar yaparlardı.

Yine de (30f) ve (33) örneklerinde *falan* dilsel biriminin bağlam içinde başka birinin sözünü bir başkasına aktarırken alıntılanan tümcenin tam hatırlanamaması gibi durumlarda alıntılanan tümcenin sonuna *yaklaşıklık/ve benzeri* anlamı katmak için kullanıldığı savlanabilir. Bu durumda, bu birim yine bir ilgeç olarak ulamlanabilir.

Falan'ın (30c)'de yer alan kullanımına göz atarsak bu birim, bir adı niteler gibi görüldüğünden sıfat ulamı altında ulamlanabilir. *Falan*'ın buna benzer kullanımlarına yönelik başkaca sıfat benzeri kullanımlarına yine derlemden ulaşmak mümkündür:

- (34) *Falan* yerli, *filan* yerli, *falan* ülkeli, *filan* ülkeli ...

(Türkçe Ulusal Derlemi, 29.01.2018, 10.34)

Falan biriminin, (17)'deki örneğinin betimlemesine uygun bir biçimde (34)'teki örnekte kullanıldığını yani betimlediği ada belirsizlik özelliği eklediğini görmekteyiz.

3. Kaynaşık Ölçütleri Çerçevesinde *Falan*

Şu ana kadar sözdizimsel/biçimbilimsel tanıtılar ve derlemden elde edilen sonuçlara göz atıldığında *falan* dilsel biriminin ilgeç, sıfat ve adların belirli ulamsal özelliklerini sergilediğini gördük. Sözlükçede yer alan ve yukarıda özelliklerini betimlemeye çalıştığımız ana sözlüksel ulamların yanısıra dillerde parçacık (ing. particle) adı verilen sözlüksel birimler de bulunmaktadır. Zwicky (1985)'e göre, parçacıklar kendilerine özgü bir anlambilimsel özellik çerçevesi taşırlar. Ayrıca biçimbilimsel ve sözdizimsel dağılımları da kendi içerisinde yer aldıkları yapılanmaya göre değişkenlik gösterir. Bloomfield (1917) ve Longacre (1976)'nın çalışmalarında ilk olarak sözü geçen parçacık kavramı ana sözlüksel ulama girmeyen herhangi bir dilsel birimi karşılamak üzere kullanılmıştır. Parçacık kavramı ne sözcük olarak ne de ek olarak davrandığından, çağdaş çalışmalarda sözlüksel ulamların ve eklerin arasındaki arakesitte yer alan kaynaşıklar (ing. clitic) olarak belirlenmektedir.

Bu bölümde, Zwicky (1985)'in kaynaşıklara ilişkin belirlediği sesbilimsel, biçimbilimsel ve sözdizimsel ölçütler açısından *falan* dilsel biriminin davranışlarını ele alacağız. Öncelikle, bu ölçütleri tanıtır birer örnekle *falan* dilsel biriminin kaynaşık olup olmadığını bulmaya odaklanacağız.

3.1. Kaynaşıklara İlişkin Sesbilimsel Tanılar

Zwicky (1985), kaynaşıkların sesbilimsel anlamda ilk olarak birleşimli biçim (ing. sandhi) yapılanması oluşturduklarını belirtir. Bu anlamda, içsel ve dışsal olmak üzere iki ayrı tür birleşimli biçim bulunmaktadır. İçsel biçim, biçimbirimler arasındaki sınırları gösterir. Dışsal ise sözcükler arası sınırları belirler:

- (35) a. Ali-yle / Fatma-yla sinemaya gittik.
b. Ev falan ([Ev fAlAn]) / Araba falan ([ArAbafAlAn]) satın aldı.

(35a)'da yer alan ve alanyazında (Göksel ve Kerslake 2005; Kornfilt 1997; Lewis 1967) kaynaşık olarak ele alınan {-(y)lA} eşlik durumu belirticisi, içsel bir birleşimli biçim oluşturmuş ve iki biçimbirim arasındaki sınırı belirleyip ünlü uyumuna girerek sesbilimsel bir sözcük yapılandırmıştır. Buna karşın, (35b)'de ise *falan* kendisinden önce gelen

dilsel birimin sessel özelliklerinden etkilenmeksizin sesbilimsel bir öbek kurgulamıştır. Dolayısıyla, (35a)'daki içsel birleşimli birim, eşlik durum belirticisinin “{-(y)lA}” bir kaynaşık olduğunu sezdirir. Buna karşın, sesbilimsel bir öbek oluşturması nedeniyle *falan* bir kaynaşık değil bağımsız bir sözcük olarak davranmaktadır.

Zwicky'nin bu anlamda öne sürdüğü bir diğer tanı parçalı sesbilimden gelir. Buna göre, kaynaşıklar, sesbilimsel sözcük oluşturduklarından sözcük içerisindeki sesbilimsel örüntüyü de etkiler. Bu örüntüden en belirginini Türkçede ünlü/ünsüz uyumudur. Sözgelimi, {-(y)lA} eklendiği sözcüğün sesbilimsel çevresine ayak uydurarak uyuma girebilir:

- (36) a. bıçak-LA / ekmek-LE
b. bıçak falan / ekmek falan

(36a)'da yer alan kaynaşık, kendisinden beklendiği gibi bulunduğu sesbilimsel sözcük içinde ünlü uyumuna girmiştir. Ancak (36b)'deki örnekte yer alan *falan* dilsel birimi ise ünlü uyumundan etkilenmemiş ve bağımsız bir sözcük olarak davranmıştır. Bu da bu birimin kaynaşık olmadığını sezdirmektedir.

Bu sesbilimsel tanıların üzerine konabilecek bir diğer sağlama tanısı da parçalarüstü birimlerden gelmektedir. Kaynaşıklar, anlamsal bir içerik taşımaktan öte daha dilbilgisel işlev gördüklerinden işlevsel birimler olarak ele alınabilirler. Bu anlamda, dildeki sözlüksel ulamların içerisinde yer alan diğer işlevsel sözcükler gibi (örneğin ilgeçler) sözcüksel vurgu taşımazlar; öbek ya da tümce vurgusunu üzerine çekmezler. Büyük yazımla gösterilen seslemin vurgulu olduğunu varsayalım:

- (37) a. topRAK ile / *toprak İLE
b. *topRAK falan / toprak faLAN

(37a-b) bakışsızlığında yer alan *ile* sözlüksel birimi bir kaynaşık olarak üzerine vurgu alamaz. Buna karşın, işlevsel bir birim olarak üzerine vurgu almayan *ile* karşısında vurguyu üzerine çekebilen *falan* dilsel birimi ise kaynaşıktan ziyade bağımsız bir sözcük olarak davranmaktadır. Özetle Zwicky'nin sesbilimsel tanılarının her birinden olumsuz dönüt veren *falan* dilsel birimini kaynaşık olarak ele almak bu anlamda mümkün görünmez. Şimdi, biçimbilimsel tanıları çerçevesinde bu birimi el alıp değerlendirelim.

3.2. Kaynaşıklara İlişkin Biçimbilimsel Tanılar

Önceki bölümde gördük ki alanyazında kaynaşık olarak varsayılan $\{-(y)IA\}$ /İLE karşısında *falan* dilsel birimi sesbilimsel açıdan kaynaşık gibi davranmamaktadır. Zwicky, kaynaşıklara ilişkin biçimbilimsel tanılarını üç ana grup altında toplamıştır. Buna göre bu tanımlar bağımlılık, tıkama, dağılım adı altında incelenir.

Bağımlılık tanısı basitçe bir sözcüğün tek başına durabilmesi, başkaca sözlüksel birimlere bağlı kalmaksızın yalıt bir biçimde durabilmesi anlamına gelir. Zwicky, bu anlamda kendi başına yalıt bir biçimde bulunabilen sözcüklerin bağımsız sözcük olduğunu ancak bağımsız sözcüklere eklenmek ya da yapışmak zorunda olan birimlerin ise ya ek ya da kaynaşık olduğunu belirtmektedir. Bu tanıdaki en büyük risk, ek ve kaynaşık arasındaki farkın belirlenmemiş olmasıdır. Ancak *falan* sözcüğünün tek başına bir eklenme sürecine girmeden tek başına durabiliyor olması bu sözlüksel birimin $\{-(y)IA\}$ kaynaşığından farklı olarak bağımsız bir sözcük olduğunu sezdirir. Dolayısıyla, bu sınamaya ve tanı açısından *falan* dilsel biriminin bir kaynaşık olduğunu söylemek çok da mümkün değildir.

Zwicky'nin tıkama adını verdiğini diğer tanı ise kaynaşıkların kendisinden sonra eklenmeye izin vermeyişinden kaynaklanır. Sözelimi, yapım biçimbirimlerinin eklenmesini engelleyen bir ekleme sürecinin çekimsel bir biçimbirimden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Benzer biçimde kimi çekim ekleri, kendisinden belirli eklemelerin önünü tıkar. Sözelimi, *ile* durum ekleri ve sayı ekini engeller:

- (38) a. bıçak ile-*(1er)-*(den)
b. falan-(1ar)-dan

(38a)'da kaynaşık olarak eklenmiş $\{-(y)IA\}$ sayı ve çıkma durumunun eklenmesini engellemiştir. Buna karşın (38b)'deki görünümde hem sayı hem de durum ekinin eklenmesi *falanın* kaynaşık olmadığını sezdirmektedir.

Son olarak dağılım tanısı ise örneğin soneklerin seçim kısıtları karşısında kaynaşıkların özgürlüğüne dayanan bir sınamadır. Belirli çekim/yapım biçimbirimleri belirli sözlüksel ulamları hedefler ve başkaca birimlere eklenemezler. Kaynaşıklar da bu anlamda belirli ulamları ya da öbekleri hedefler. Sözelimi, $\{-(y)IA\}$ ad ve sıfat ulamı dışında başkaca ulamlara eklenemez. Buna karşın *falan* ulam seçmeksizin her ulama eklenebilir:

- (39) Ali-yle/kırmızı-yla mavi renk/*gidiyordu-yla/*bana göre-yle...
a. Ali kırmızı arabayı dikkatsizce kullandı.
b. Ali (falan) kırmızı (falan) arabayı (falan) dikkatsizce (falan) kullandı (falan).

(39)'daki görünüm, {-(y)lA} kaynaşığının yalnızca belirli ulamlara eklenebildiğini göstermektedir. Buna karşın *falan* dilsel biriminin ayraçla gösterilmiş her konuma yerleşebilmesi, bu sözlüksel birimin ulam seçmeksizin her sözlüksel birime eklenebildiğini göstermektedir. Bu da bu birimin kaynaşıktan öte bağımsız bir sözcük gibi davrandığını göstermektedir.

Özetle biçimbilimsel tanılar göz önünde bulundurulduğunda *falan* dilsel biriminin kaynaşık olarak iş göremediği görülür. Sessel açıdan da olumsuz bir sonuç vermesi, bu birimin kaynaşık olamayacağı öngörüsünü kuvvetlendirmiştir. Şimdi son tanı kümesi sözdizimsel ölçütler açısından *falanı* ele alıp bu birimin kaynaşık olup olmadığı sorusuna bir yanıt verelim.

3.3. Kaynaşıklara İlişkin Sözdizimsel Tanılar

Bir sözcük sözdizimsel bir kurucu olarak iş görebilir dolayısıyla da sözdizimsel süreçlere girebilir. Kaynaşıklar ise sözcüklerin yalnızca bir parçası olduklarından sözdizimsel süreçlerden yalnızca etkilenebilirler. Zwicky, bu uslamlamadan yola çıkarak [sözcük+sözcük] ve [sözcük+kaynaşık] karmaşıkları arasında ayırım yapabilecek tanılardan söz eder. Bu tanılar silme ve taşıma tanılarıdır.

Silme tanısı, belirli sözcüklerin belirli koşullar altında silinebileceğinden söz eder. Buna göre [X+Y] bileşiminden oluşan bir öbekte X ya da Y özdeşlik altında silinebiliyorsa bu durumda X ve Y sözcüktür. Dolayısıyla, [sözcük+kaynaşık] bileşiminden oluşan bir öbekte kaynaşık özdeşlik altında silinemez. Bunun nedeni, kaynaşığın sözcüğe tutunmuş bir birim olarak öbeğin tamamının silinmesine yol açmasıdır:

- (41) A : bıçak-la pastayı mı kestini?
B1: Evet, (~~bıçak-la~~) pastayı kestim.

B2: *Evet, (bıçak) ile pastayı kestim.

B3: *Evet, bıçak(ile) pastayı kestim.

(41)'de görülen durum, [sözcük+kaynaşık] karmaşığını oluşturan birimin bütününün silinebilmesidir. Bu karmaşığı oluşturan birimlerin herhangi birinin silinmesi bozukluğa yol açmaktadır. Dolayısıyla, bu da {-(y)lA}'nın bu anlamda bir kaynaşık olduğunu göstermektedir. Şimdi aynı durumu [sözcük+sözcük] karmaşığı üzerinde bu sınımayı deneyelim:

(42) A : Ali [sarı araba] mı satın aldı?

B1: Hayır, [kırmızı ____] satın aldı.

B2: Hayır, [____ traktör] satın aldı.

(42)'de yer alan örneklerden anlaşılan, [sözcük+sözcük] karmaşığında her iki sözcüğün de belirli koşullar altında silinebilmesi durumudur. B1 ve B2 yanıtlarına bakıldığında birinci sözcük de, ikinci sözcük de silinebilmektedir. Dolayısıyla, Zwicky'nin bu tanısına göre köşeli ayrıçla belirlenen öbekte yer alan her iki dilsel birim de kaynaşık değil birer sözcüktür. *Falan* dilsel birimi ise bu anlamda, daha sınırlı bir görünüm sergiler:

(43) A: Ali [kitap falan] mı okuyor?

B: Evet, [kitap ____] okuyor.

(41)'de yer alan örneklerdekinin aksine (43)'te yer alan *falan* dilsel biriminin tekçil olarak silinebilmesi bu birimin kaynaşık olmadığını gösteren deneysel kanıtlardan birisidir.

Zwicky'nin ikinci tanısı, taşıma tanısıdır. Zwicky'e göre [sözcük+sözcük] karmaşığında biri olmadan diğer sözcüğün taşınması durumunda, her iki dilsel birimin de sözcük olduğundan söz edilebilir. [sözcük+kaynaşık] karmaşığında ise bu durumda tam tersi söz konusudur. Yani karmaşıktan herhangi bir kurucunun çıkarılıp taşınması mümkün değildir:

(44) a. Ali sinemaya [Ayşe ile] gitti.

b. *Ali sinemaya [____ ile] gitti Ayşe.

c. Ali sinemaya ____ gitti Ayşe ile.

Kaynaşık olarak ele alınan *ile* kendisiyle beraber öbek oluşturan *Ayşe* dilsel birimiyle beraber [sözcük+kaynaşık] karmaşığı oluşturur. Dolayısıyla, Zwicky'e göre bu karmaşık içerisinden herhangi bir birim dışarı çıkarılamaz. Çıkarılması, (44b)'de görülebileceği üzere bozukluğa yol açar. Bu noktada, *falan* dilsel birimi de buna benzer bir görünüm sergilemektedir:

- (45) a. Ali dün [sinemaya *falan*] gitti.
b. *Ali dün [___ *falan*] gitti sinemaya.
c. Ali dün ___ gitti [sinemaya *falan*]

Bu bağlamda, (44) ve (45) arasındaki dağılımın aynı olduğu görülmektedir. Bu dağılımın aynı olması kaynaşık olan *ile* ve *falan* dilsel birimi arasındaki benzerliğe işaret eder. Bu anlamda, *falan* dilsel biriminin bir kaynaşık gibi davrandığını söylemek mümkündür.

Özetle tanıların bütününe göz atıldığında, *falan* dilsel biriminin kaynaşık olmadığı görülür. Tüm sözlüksel ulamların ve kaynaşıkların bize sunduğu tanımlara ilişkin şu ana kadar varılan sonuç, *falan* dilsel biriminin ad, sıfat ve ilgeçlerin belirli özelliklerini taşıdığı yönündedir. Son olarak, bu sözlüksel birimlerin dışında, *konum tutucu* adı verilen işlevsel birimlerin özelliklerine, dağılımlarına ve *falan* dilsel biriminin bu açıdan görünümüne göz atalım.

4. Konum Tutucular Çerçevesinde *Falan*

Konum tutucu kavramı, adılsıl ve adılsıl özellikli diğer tüm sözlüksel birimlerin yerine kullanılabilecek olan genel bir kavramdır (Hashemi ve Sanatifar 2011). Radford (2004, s. 472), kendi başına belirli bir anlamsal içerik taşımayan ve anlamını bir öncül aracılığıyla kazanan her sözcüğün bir konum tutucu olduğunu belirtmektedir. Konum tutucular genellikle adıl, ilgeçsil, eylemcil ya da sıfatçıl özellik taşıyabilir:

- (46) a. **Ali** eve girdi. Mehmet, **o**-na neden geç kaldığını sordu.
b. Ali kedisini **dolabın içinde** buldu. **Orada** ne yaptığını merak etti.
c. Ali **üşüdü**; Ayşe de **öyle**.
d. Ali **yorgun** görünüyor. Hatta, Ayşe de **öyle** görünüyor.

(46a) tümcesinde en bilinen adıyla bir adilsil bulunmaktadır. Bu adilsil, anlamsal gönderimini öncülü *Ali* aracılığıyla kazanmıştır. (46b)'de ise Göksel ve Kerslake (2005)'i izlersek uyum taşıyan bir ilgecin baş olduğu bir ilgeç öbeği bulunmaktadır: *dolabın içinde*. Konum tutucu *orada* ise bu ilgeç öbeğinin konumunu tutup anlamsal gönderimini bu öncül aracılığıyla almıştır. (46c)'de ise konum tutucu *öyle, üşüdü* eylemi aracılığıyla; (46d)'de ise *yorgun* sıfatı aracılığıyla anlamsal içerik kazanmıştır.

Bu anlamda konum tutucuların en temel özellikleri anlamsal içeriklerini yerini tuttıkları öncülü aracılığıyla kazandıklarını söyleyebiliriz. *Falan* dilsel biriminin de eğer bir konum tutucuysa bu anlamsal ölçüte uyması gerekir. Şu ana kadar *falanın* adcıl, ilgeçsil ve sıfat benzeri kimi özellikleri taşıdığını belirtmiştik. Şimdi, bu tümceleri sırasıyla yeniden ele alalım:

(47) Ali [*falan-ı uyurken*] gördüm dedi.

Anımsanacağı üzere, konum tutucular adcıl özellik taşıyabilmekteydi. (47)'de yer alan *falan* dilsel biriminin üzerine belirtme durum ekini almış olması ve sözdizimsel olarak içtümcenin özne konumunda bulunması bu birimin adcıl özellik sergilediğini göstermektedir. Ancak dikkat edilirse bu tümcede yer alan *falan* dilsel birimi aslında öncül bağlamda yer alan bir varlığa gönderimde bulunmaktadır. Bu tümceyi şöyle küçük bir bağlam içine yerleştirirsek *falan* dilsel biriminin gönderimini önvarsayımsal bir bilgidен aldığı görülebilir:

(48) Bilinen Durum

Ali o gün hiç uyumadığını söyleyen eski bir dostunu uyurken gördü. Eski dostunun adı ise Mehmet'ti. Ancak, Ayşe, bu durumu Can'a aktarırken, Mehmet'n adını hatırlamayıp şu tümceyi kurmuştur:
"Ali falanı uyurken gördüm dedi."

Önvarsayımsal anlamda *falanın* gönderiminin öncül bağlamda yer alan *Mehmet* olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamda, *falan* dilsel biriminin adcıl bir birimin yerini tutan bir konum tutucu olduğunu söylemek mümkündür.

Adcıl özelliklerinin yanısıra *falan* dilsel biriminin adilsil özellikler sergilediğinden söz etmiştik. (14)'te yer verdiğimiz örneğe geri dönerek bu durumu anımsayalım:

(49) Ali [$Ayşe$, $falan_{i/j/k}$ -dan nefret ediyor diye] düşünüyor.

Dizini anımsanacağı üzere *falan* dilsel birimi bu bağlamda, tümcedeki öncüller olan ne *Ali* ne de *Ayşe* ile gönderim ilişkisine girebilmektedir. Ancak *k* dizini bu birimin bu tümcedeki öncüller dışında birine gönderimde bulunduğunu anlatır. Benzer biçimde, bu tümceyi önvarsayım taşıyan küçük bir bağlam içine yerleştirip gönderim ilişkilerine göz atalım:

(50) Bilinen Durum:

Ayşe'nin Mehmet adlı bir tanıdığı bulunur. Ali ise Ayşe'nin Mehmet'ten nefret ettiğini düşünür. Ancak, durum böyle değildir. Bu durumu bilen ve arkasına aktaran Can ise Mehmet'in adını anımsayamadığından şu tümceyi kurar:
“Ali Ayşe falandan nefret ediyor diye düşünüyor.”

Tümce içindeki bir öncüle gönderimde bulunmasa da aslında tümce dışında bir gönderime (yani *Mehmet*) sahip olan *falan* bu anlamda tam olarak bir konum tutucu gibi iş görmektedir.

Bu iki ulamsal özelliğin yanısıra *falan* dilsel biriminin tümcede yer alan ve kendisine yandaş sözlüksel ulama *yakınlık* anlamı katarak ilgeç gibi davrandığından söz etmiştik. Şu örneğe göz atalım:

(51) Ali iki saat falan beklemiş.

Bu tümcede yer alan *falan* dilsel birimi, *Ali*'nin iki saate yakın bekleme işini sürdürdüğünü gösteren bir ilgeç gibi davranmaktadır. Ancak yine küçük bağlam içerisinde ele alındığında görülecektir ki bu dilsel birim aslında *yakınlık* anlamı kattığı kadar kendisine yandaş sözcüğün anlamsal içeriğine ek başkaca ayrıntıların yerini tutan bir konum tutucudur:

(52) Bilinen Durum

Ali, Ayşe'yle saat üçte buluşacaktı. Ancak, saat beşi çeyrek geçiyordu ve Ayşe ancak gelebilmişti. Bu durumu bilen ve Ali'nin arkadaşı olan Can, olayı Mehmet'e anlatırken şu tümceyi kurar:
“Ali **iki saat** falan beklemiş.”

(52)'de yer alan tümcede kalınlı belirlenmiş öbekte yer alan ayrıntılı bilgi yuvarlanarak *falan* dilsel birimi ile gizlenmiştir. Yani *falan* dilsel birimi, bu öbekte yer alan ve konuşucunun ayrıntı olarak gördüğü iki saat on beş dakikalık bekleme süresinin on beş dakikasının yerini tutar. Bu anlamda bir ilgeç gibi davranırsa da aslında yine konum tutucu olarak iş görmektedir. Bundan ötürü de (24)'te yer alan ve aşağıda yinelediğimiz örneklerde yer alan durum eklerini yanlarındaki adlara yüklemekten yoksundurlar:

- (53) a. Çayır-a falan koşuyor. (Yönelme)
b. Elma-yı falan yiyor. (Belirtme)
c. Otobüs-ten falan indi. (Çıkma/Ayrılma)
d. Otel-de falan kaldı. (Bulunma)

İlgeçlerin yanlarında yer alan adlara durum yüklediklerini göz önünde bulundurduğumuzda (53)'teki örneklerde yer alan *falan* dilsel biriminin yanında yer alan adlara belirli bir durum eki yükleyemediğini görürüz. Bunun nedeni, bu birimin aslında bir ilgeç değil bir konum tutucu olmasıdır.

Son olarak, *falan* dilsel biriminin Dil Derneğinden alıntılanmış örnekleminde bir sıfat olarak iş gördüğü örneklere göz atalım. Anımsanacağı üzere dağılımsal olarak bir sıfat gibi davranırsa da bir sıfat gibi adları niteleyen örnekler bulunmaktaydı:

- (54) Ali falan tarihte, falan kadınla görüşmüş.

Falan dilsel birimi (54) örneğinde *tarih* ve *kadın* adlarından önce gelip bu adları niteler. Niteleme işlevli olduğundan bu birimin bu anlamda sıfat olarak davrandığı sezilir. Ancak yine bu noktada da *falan* aslında öncül bağlamda göz ardı edilen bir sıfatın yerini tutan konum tutucudur:

- (55) Bilinen Durum:
Ali çok eski bir tarihte, çok güzel bir kadınla görüşmüş.
“Ali falan tarihte, falan kadınla görüşmüş.”

(55)'te bilinen durum içerisinde yer alan [çok eski] ve [çok güzel] sıfat öbekleri *falan* dilsel birimi ile değiştirilmiştir. Bu anlamda, *falan* dilsel biriminin sıfatın yerini ve konumunu tutan bir konum tutucu olduğu görülmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Çalışmada *falan* dilsel biriminin dağılımsal ve ulamsal özellikleri üzerinde durup bu birimin biçimbilimsel ve sözdizimsel özelliklerini belirlemeye çalıştık. Bu bağlamda, biçimbilimsel ve sözdizimsel anlamda, *falan* dilsel biriminin ad, sıfat ve ilgeçlerin belirli ölçüde özelliklerini sergilediğini gördük. Sözlüksel ulamların dışında bir kaynaşık da olması muhtemel bu birimi kaynaşıkların dağılımsal özellikleri çerçevesinde ele alıp bu birimin bir kaynaşık olamayacağını da gösterdik. Son olarak Radford (1997 ve 2004)'ün belirlediği biçimde *falan* dilsel biriminin bir konum tutucu olma olasılığı üzerinde durduk. Bu anlamda yürüttüğümüz sınamalar bu birimin Türkçede yer alan *öyle*, *orada* vb. gibi diğer yer tutucularla eş dağılımsal özellikler sergilediğini gördük. Sonuç olarak *falan* dilsel biriminin ad, adılısıl, sıfat ve ilgeçlerin yerini tutan bir konum tutucu olduğu belirtilebilir.

Bu çalışmanın vardığı sonuçlar, Türk Dil Kurumu Türkçe Güncel Sözlük'te madde başı olarak tanımlanan *falan* sözlüksel biriminin tanımıyla ilgili de birkaç güncellenmenin yapılması gerekliliğiyle ilgili sezdirimde bulunur. Aşağıda TDK Türkçe Güncel Sözlük'ten alınmış şu tanımlamalara göz atalım:

(56) a. *zamir*

Söylenmesi istenmeyen veya gerekli görülmeyen bir özel adın yerini tutan kelime, *filan*.

“Bana “*falan* geldi, *falan* gitti” diye anlatmaya başladı.”

b. *isim*

Cümlede belirtilen nesne veya nesnelere sonra gelerek “ve benzerleri” anlamında kullanılan bir söz.

“Hiç heyecan *falan* göstermiyor.” - Ö. Seyfettin

c. *sıfat*

Tarih, yer, kişi vb.nin önüne gelerek tekrarlanmak istenmeyen sözlerin yerine kullanılan kelime.

“Falan tarihte, falan yerde, falan kişi ile gezerken sizi gördüm”
(http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ad0984668e9f3.91387720, erişim tarihi 13.04.2018)

Geneli itibariyle bakıldığında, çalışmanın ön gözlemleri ile TDK'nın sunduğu tanımlamaların örtüştüğü görülür. Çalışmada ele alınan ve dağılımsal açıdan sınanan *falan* dilsel biriminin ad, adilsil, sıfat ve ilgeç özellikleri sergilediğinden söz etmiştik. TDK'nın tanımlarına bakıldığında, aslında ilgeç tanımı dışında tüm tanımların bu başlık altında ele alındığı görülür. Ancak çalışma sonucunda elde edilen bulgular, *falan* sözcüğünün bir konum tutucu olduğunu ve bu konum tutucunun ad, adilsil, sıfat ve ilgeçlerin yerine geçebildiğini göstermektedir. Dolayısıyla, bu sözcüğün yanında yer alan TDK Türkçe Güncel Sözlük tanımlamalarının bu anlamda yeniden alınması; bu birimin aslında bir konum tutucu olduğu ve bir konum tutucu olarak ad, adilsil, sıfat ve ilgeçlerin yerini tutabildiği bilgisinin bu ortama aktarılması gerekir.

Gelecek çalışmalarda, *falan* dilsel biriminin sözdizimsel anlamda yerine geçtiği öbeklerin tuttuğu konumlar ele alınabilir. Bu anlamda bu yerine geçme işleminin bir *eksiltme* (ing. ellipsis) olup olmadığı tartışılabilir.

Kaynakça

- Aksan, Y., Aksan, M., Koltuksuz, A., Sezer, T., Mersinli, Ü., Demirhan, U. U., ... ve Kurtoğlu, Ö. (2012). Construction of the Turkish National Corpus (TNC). *LREC'de* (pp. 3223-3227).
- Bloomfield, L. (1917). *Tagalog Texts with Grammatical Analysis: List of formations and glossary* (Vol. 3, No. 2-4). University of Illinois.
- Chomsky, N. (1986). *Barriers* (Vol. 13). MIT press.
- Cinque, G. (1999). *Adverbs and functional heads: A cross-linguistic perspective*. Oxford University Press on Demand.
- Falan. 2018. Dil Derneği Sözlüğü'nde. <http://www.dilderneği.org.tr/TR,274/turkce-sozluk-ara-bul.html>den 25 Ocak 2018 tarihinde alındı.
- Falan. 2018. Nişanyan Sözlük'te. <http://www.nisanyansozluk.com/?k=falan>'dan 19 Mart 2018 tarihinde alındı.

- Falan. 2018. TürkDil Kurumu'nda. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.Sad0984668e9f3.91387720'dan 13 Nisan 2018 tarihinde alındı.
- Göksel, A., ve Kerslake, C. (2005). *Turkish: A comprehensive grammar*. Routledge.
- Kornfilt, J. (1997). *Turkish. Descriptive Grammars. London and New York*.
- Lewis, G. L. 1967. *Turkish Grammar*.
- Longacre, R. E. (1976). *An anatomy of speech notions* (No. 3). Lisse: Peter de Ridder Press.
- McEnery, T., ve Hardie, A. (2011). *Corpus linguistics: Method, theory and practice*. Cambridge University Press.
- Radford, A. (1997). *Syntactic theory and the structure of English: A minimalist approach*. Cambridge University Press.
- Radford, A. (1998). *Syntax: A minimalist introduction*.
- Radford, A. (2004). *Minimalist syntax: Exploring the structure of English*. Cambridge University Press.
- Sanatifar, M., ve Hashemi, M. R. (2011). A Contrastive Study of "Pro-form" Substitutions in English and Persian. *The Iranian EFL Journal*, 164.
- Tahiroğlu, B. T. (2008). Derlem Dilbilimi ve Güncel Gelişmeler. *Uluslararası Türk Dili Kurultayı*, 20-25.
- Türkçe Ulusal Derlemi. (2018). Falan. <http://www.tudweb.org/resultsA.php>'den alındı.
- Zwicky, A. M. (1985). Clitics and particles. *Language*, 283-305.